

EUROOPAN UNIONIN OIKEUS

Juha Raitio – Tomi Tuominen

ALMA INSIGHTS • Helsinki 2025

3., uudistettu painos

Copyright © 2025 Alma Media Finland Oy ja tekijät
Yhteistyössä Juristiliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-5034-1

ISBN 978-952-14-5035-8 (verkkokirja)

Kansi: Outi Pallari

Taitto: Aste Helsinki Oy

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2025

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almainsights.fi

Sisällys

SISÄLLYS	V
LYHENTEET	XVII
ALKUSANAT 3. PAINOKSEEN	XXIII

I OSA

1 EUROOPAN INTEGRAATIOKEHITYKSESTÄ TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN	3
1.1.1 Sodan jälkeinen poliittinen ja taloudellinen asetelma	3
1.1.2 Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, Euratom ja Euroopan talousyhteisö	5
1.2 Talousyhteisön kehitys kohti poliittista yhteisöä	7
1.2.1 Ranskan gaullistinen politiikka ja Euroopan integraatiokehityksen stagnaatio	7
1.2.2 Haagin huippukokous 1969 ja integraation tehostuminen	9
1.3 Kohti sisämarkkinoita ja rahaliittoa	12
1.3.1 Aktiiviset toimielimet ja Fontainebleaun huippukokouksen 1984 läpimurto	12
1.3.2 Euroopan yhtenäisasiakirja ja sisämarkkina-ohjelman alkutaival	14

1.4	Itä-Euroopan poliittinen murros, Euroopan unionin synty ja poliittisen integraation vahvistuminen	17
1.4.1	Itä-Euroopan poliittinen murros ja talousyhteisön muutospainet	17
1.4.2	Euroopan unioni, ETA-sopimus ja EU:n laajeneminen	19
1.5	Euroopan unionin rakenteiden ja perustamissopimusten uudistaminen	23
1.5.1	Amsterdamin sopimus	23
1.5.2	Talous- ja rahaliiton toteutuminen	26
1.5.3	Nizzan sopimus ja Euroopan unionin perusoikeuskirja	26
1.5.4	EU:n tulevaisuustyö ja perustuslaillinen sopimus	30
1.5.5	Lissabonin sopimus	33
1.6	Kriisien aikakausi	37
1.6.1	Euroalueen kriisi	37
1.6.2	Pakolaiskriisi	53
1.6.3	Oikeusvaltion kriisi	55
1.6.4	Brexit	61
1.6.5	Koronakriisi	63
1.6.6	Ukrainan sota	68
1.6.7	Kriisien merkityksestä integraatioprosessille ja EU:n luonteelle	70

II OSA

2	YLEISKUVA EU:N NORMIJÄRJESTELMÄSTÄ, TOIMIELIMISTÄ JA PÄÄTÖKSENTEOSTA	75
2.1	Euroopan unionin normijärjestelmä	76
2.1.1	EU-oikeuden rakenteesta ja normeista	76
2.1.2	Perussopimukset sekä EU:n arvot ja tavoitteet	79
2.1.3	Sekundaarinormit	83
2.1.4	Sekundaarinormien hyväksyminen	89

2.2	Euroopan unionin toimielimet	93
2.2.1	Euroopan parlamentti	94
2.2.2	Eurooppa-neuvosto	100
2.2.3	Euroopan unionin neuvosto	103
2.2.4	Euroopan komissio	110
2.2.5	Euroopan unionin tuomioistuin	119
2.2.6	Euroopan keskuspankki	127
2.2.7	Tilintarkastustuomioistuin	130
2.2.8	Neuvoa-antavat elimet ja virastot	132
3	OIKEUSSUOJAKEINOT	141
3.1	Oikeussuojakeinot	141
3.1.1	Rikkomuskanteet	143
3.1.2	Kumoamiskanteet	149
3.1.3	Laiminlyöntikanteet	164
3.1.4	Vahingonkorvauskanteet EU:n toimielinten aikaansaamasta vahingosta	170
3.1.5	Riidanalaisen päätöksen oikeusperustaa koskeva lainvastaisuusväite (Plea of Illegality)	175
3.1.6	Ennakkoratkaisut	177
3.1.7	Oikeudenkäyntimenettely EU-tuomioistuimessa	192
3.2	EU-tuomioistuimen ratkaisutoiminta	194
3.2.1	Oikeuslähdeoppi Euroopan unionin oikeudessa	194
3.2.2	Argumenttityyppien kuvaus	196
3.2.3	Kontekstuaalisuus ja integraatioteoriat	204
4	EU-OIKEUDEN OIKEUSPERIAATTEET SEKÄ PERUS- JA IHMISOIKEUDET	209
4.1	Jäsenvaltioiden ja EU:n suhdetta määrittävät oikeusperiaatteet	213
4.1.1	Velvoite edistää integraatiota, erityisesti vilpittömän yhteistyön periaate sekä tehokkuus- ja vastaavuusperiaate	214

4.1.2	Jäsenvaltioiden ja EU:n välistä toimivallanjakoa koskevat periaatteet.....	226
4.2	Oikeuskäytäntöön perustuvat tulkintaperiaatteet unionin oikeuden valtionsisäisistä oikeusvaikutuksista	244
4.2.1	Eurooppaoikeuden ensisijaisuus	245
4.2.2	Eurooppaoikeuden suora sovellettavuus ja välitön vaikutus.....	253
4.2.3	Eurooppaoikeuden tulkintavaikutus.....	264
4.2.4	Eurooppaoikeuden oikeussuojakeinoja edellyttävä vaikutus.....	268
4.2.5	Jäsenvaltion vahingonkorvausvastuu unionin oikeuden rikkomisesta yksityisille aiheutuneesta vahingosta	274
4.3	Sisämarkkinoiden kannalta keskeisiä yleisiä oikeusperiaatteita	281
4.3.1	Yleiskuva yleisistä periaatteista eurooppaoikeudessa	281
4.3.2	Suhteellisuusperiaate	286
4.3.3	Syrjimättömyysperiaate	293
4.3.4	Oikeusvarmuuden periaate	305
4.3.4.1	Kuinka oikeusvarmuus määritellään?..	305
4.3.4.2	Taannehtivien oikeusvaikutusten kielto.....	310
4.3.4.3	Oikeutettujen odotusten suoja ja saavutettujen oikeuksien suoja	316
4.3.4.4	Määräaikoihin liittyvät vaatimukset ...	321
4.3.4.5	Ymmärrettävän hallintokielen vaatimus ja käännösongelma	324
4.4	Perus- ja ihmisoikeuksien asema eurooppaoikeudessa	327
4.4.1	Talousyhteisöstä perusoikeusyhteisöksi	328
4.4.2	Euroopan unionin perusoikeuskirja	336
4.4.3	Perusoikeudet ja eurooppaoikeuden yleiset oikeusperiaatteet	342

III OSA

5	TAVAROIDEN VAPAA LIIKKUVUUS EU:N SISÄMARKKINOILLA	355
5.1	Yhdenmukaistamistoimenpiteet EU:n sisämarkkinoilla	355
5.1.1	Johdanto	355
5.1.2	Yleistä yhdenmukaistamistoimenpiteistä	358
5.1.2.1	Uusi ja kokonaisvaltainen lähestymistapa	358
5.1.2.2	Yhdenmukaistamistoimenpiteiden oikeudellinen perusta	364
5.1.2.3	Yhdenmukaistamistoimenpiteistä poikkeaminen, vastavuoroinen tunnustaminen ja ilmoitusmenettelyt	368
5.2	Käsitemäärittelyjä ja varhaisen oikeuskäytännön kehitystä ..	371
5.2.1	Tavaroiden vapaan liikkuvuuden kannalta keskeisiä käsitteitä	371
5.2.2	Rinnakkaistuonti, tuontirajoitusta vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet ja vastavuoroinen tunnustamisen periaate	380
5.2.2.1	Dassonville-lauseke ja rinnakkaistuonnin edistäminen	380
5.2.2.2	Tuontirajoitusta vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet oikeuskäytännössä	384
5.2.2.3	Cassis de Dijon -ratkaisu, vastavuoroinen tunnustamisen periaate ja pakottavat vaatimukset tuonnin rajoitusperusteena	388
5.3	Myyntijärjestelyt ja Keck-oikeuskäytäntö	399
5.3.1	Esimerkkejä Keck-ratkaisua edeltäneestä SEUT 34 artiklan soveltamisalaan liittyvästä oikeuskäytännöstä	399
5.3.2	Keck-ratkaisu ja arvioita Keck-ratkaisua seuranneesta oikeuskäytännöstä	403

5.4 Tavaroiden vapaan liikkuvuuden rajoitusten oikeuttaminen SEUT 36 artiklan perusteella	411
5.4.1 Yleiskuva SEUT 36 artiklan oikeuttamis-	
perusteista ja niiden tulkinnasta.....	411
5.4.2 Terveysperustaiset rajoitusperusteet	415
5.4.3 Ympäristöperustaiset rajoitusperusteet	419
5.4.3.1 Ympäristönsuojelu	
oikeuskäytännössä.....	420
5.4.3.2 Eläinten ja kasvien terveyden ja	
elämän suojeleminen SEUT 36 artiklan	
oikeuttamisperusteena	426
5.4.3.3 Uusiutuvien energialähteiden käyttöä	
koskeva oikeuskäytäntö	430
5.4.4 Teolliset ja kaupalliset oikeudet oikeuttamis-	
perusteena	432
5.4.4.1 Huomioita perinteisten teollisten ja	
kaupallisten oikeuksien asemasta	
oikeuttamisperusteena	434
5.4.4.2 Maantieteellisten merkintöjen ja	
alkuperänimitysten suoja oikeuttamis-	
perusteena	455
5.4.5 Muut SEUT 36 artiklan oikeuttamis-	
perusteet	459
5.4.5.1 Julkinen moraal, yleinen järjestys ja	
yleinen turvallisuus oikeuttamis-	
perusteina	459
5.4.5.2 Kansallisaarteiden suojeleminen	
oikeuttamisperusteena	463
5.5 Kansallisiin olosuhteisiin ja perusoikeuksiin liittyvä	
tilanneherkkyyden tavarakaupan rajoitusperusteissa ja	
market access -testi	465
5.5.1 Schmidberger- ja Omega Spielhallen -tapaukset	
perusoikeusmyönteisen laintulkinnan	
kohteena.....	465
5.5.2 Perusoikeuksista yleiseen etuun –	
Trailers-tapaus	474

5.5.3	Dynamic Medien -tapaus esimerkkinä tavaroiden vapaasta liikkuvuudesta ja tilanneherkkyydestä.....	476
5.6	Tullit ja syrjivä verotus	482
5.6.1	Tulliliitto ja yhteinen kauppapolitiikka.....	482
5.6.2	Syrjivä verotus ja tavaroiden vapaa liikkuvuus ..	486
5.6.2.1	Yleistä verosyrjinnästä	486
5.6.2.2	SEUT 110 artikla ja syrjivä moottoriajoneuvojen verotus	490
6	SISÄMARKKINOIDEN MUUT PERUSVAPAUDET	497
6.1	Henkilöiden vapaa liikkuvuus	497
6.1.1	Työntekijöiden vapaa liikkuvuus.....	499
6.1.1.1	Liikkumisvapaus perussopimuksissa ...	499
6.1.1.2	Liikkumisvapaus sekundaari-normeissa	503
6.1.2	EU-kansalaisten vapaa liikkuvuus	508
6.1.2.1	EU-kansalaisuus perussopimuksissa ...	508
6.1.2.2	Oleskeluoikeusdirektiivi 2004/38/EY	513
6.1.2.3	Perheenyhdistäminen.....	517
6.1.3	Liikkumisvapauden rajoittaminen	522
6.1.4	Kolmansien maiden kansalaisten oikeus tulla unionin alueelle ja oleskella siellä.....	525
6.2	Palveluiden vapaa liikkuvuus ja sijoittautumisoikeus	542
6.2.1	Palveluiden vapaan liikkuvuuden ja sijoittautumisoikeuden oikeusperusta, soveltamisala ja määritelmät	546
6.2.2	Rajoitukset palvelujen vapaaseen liikkuvuuteen ja sijoittautumisoikeuteen.....	553
6.2.2.1	Yleistä rajoitusperusteista	553
6.2.2.2	Palveluiden vapaa liikkuvuus ja rahapeliä rajoittaminen	560
6.2.2.3	Palveluiden vapaa liikkuvuus ja terveydenhuoltopalveluiden rajoittaminen	565

6.2.3	Palveludirektiivi	572
6.2.4	Lähetetyt työntekijät ja palveluiden vapaa liikkuvuus	579
6.2.4.1	EU:n ulkopuolisista maista tulevat lähetetyt työntekijät	580
6.2.4.2	EU-maista tulevat lähetetyt työntekijät.....	584
6.2.5	Eriyiskysymyksiä vapaasta sijoittautumis- oikeudesta	593
6.2.5.1	Vapaa sijoittautumisoikeus ja työntekijöiden oikeudet	593
6.2.5.2	Vapaa sijoittautumisoikeus ja yhtiön mahdollisuus siirtää kotipaikkansa toiseen jäsenvaltioon	597
6.2.5.3	Vapaa sijoittautumisoikeus ja terveydenhuoltopalveluihin liittyvä luvanvaraisuus	603
6.3	Pääoman vapaa liikkuvuus	607
6.3.1	Oikeusperusta, soveltamisala ja määritelmät....	608
6.3.2	Rajoitukset pääoman vapaaseen liikkuvuuteen	617
7	JULKISEN JA YKSITYISEN SEKTORIN SUHDE SISÄMARKKINOILLA.....	625
7.1	Valtiontuet	627
7.1.1	SEUT 107 artiklan sisältö – kielletty valtiontuki ja sisämarkkinoille soveltuva valtiontuki.....	627
7.1.2	Valtiontuen käsite	633
7.1.2.1	Tukitoimen rahoituslähde – tuki valtion varoista	638
7.1.2.2	Tukitoimen selektiivisyys eli valikoivuus	647
7.1.2.3	Tukitoimen vaikutus kilpailu- olosuhteisiin.....	652

7.1.2.4	Kauppakriteeri	660
7.1.2.5	Markkinataloustoimijaperiaate	661
7.1.3	Huomioita valtiontukien valvonnasta, takaisinperinnästä ja tuomioistuinkontrollista Euroopan unionissa.....	672
7.1.3.1	Ilmoitusvelvollisuus komissiolle valtion- tuesta ja erilaiset ilmoituslajit	672
7.1.3.2	Täytäntöönpanokielto (ns. stand still -velvoite)	682
7.1.3.3	Sisämarkkinoille soveltumattoman tuen takaisinperinnästä	684
7.1.3.4	Valtiontuen tuomioistuin- kontrollista	688
7.2	Julkiset yritykset	697
7.2.1	Kilpailuneutraliteetti, kilpailuoikeudellinen yritys-käsite ja taloudellinen toiminta.....	697
7.2.2	Höfner-oikeuskäytäntö ja taloudellinen toiminta.....	702
7.2.3	Poucet ja Pistre -oikeuskäytäntö, ei-taloudellinen toiminta ja solidariteettiperiaate	705
7.2.4	Julkisen yrityksen määritelmä.....	711
7.2.5	Julkiset yritykset ja kilpailuoikeuden rikkominen	714
7.3	Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvien palveluiden (SGEI-palveluiden) ja julkisten hankintojen suhde valtiontukiin	716
7.3.1	SGEI-palveluiden määrittelyä ja säädöksiä	716
7.3.2	Millä edellytyksin valtion SGEI-palveluista suorittamat korvaukset eivät ole kiellettyä valtiontukea?.....	719
7.3.3	Missä määrin SGEI-palvelut ovat kansallisesti määriteltävissä?	723
7.3.4	Valtiontuet ja julkiset hankinnat	728
7.4	Julkiset hankinnat	731
7.4.1	Julkisten hankintojen normatiivinen tausta ja keskeiset tavoitteet	731

7.4.2	Hankintaviranomaisen suorittama julkinen hankinta ja kynnysarvot	737
7.4.3	Hankintasopimustyytit, sopimussapuolet ja vastike	740
7.4.4	Hankintamenettelyt	746
7.4.5	Hankintailmoitus ja hankinnan kohteen määrittäminen	754
7.4.6	Tarjousten valinta ja vertailuperusteet.....	756
7.4.6.1	Kaksivaiheinen menettely.....	756
7.4.6.2	Tarjousten hylkäämisen ja vertailun perusteet	760
7.4.6.3	Tarjouskilpailun ratkaisemisesta tehtävä päätös, hankintasopimus ja oikeussuojakeinot.....	762
7.4.7	Puolustus- ja turvallisuusalan julkiset hankinnat, turvallisuuspoikkeus ja huoltovarmuus.....	764
7.4.7.1	Turvallisuuspoikkeus ja PuTu-direktiivi	764
7.4.7.2	Huomioita huoltovarmuudesta puolustus- ja turvallisuuskontekstissa...	767

8 HUOMIOITA KILPAILUOIKEUDESTA EU:N SISÄMARKKINOILLA..... 771

8.1	Kartellit	773
8.1.1	SEUT 101 artiklan kolmiosainen rakenne.....	773
8.1.2	SEUT 101(1) artiklan kartellikiellon analyysi ..	775
8.1.2.1	Sopimukset, päätökset ja yhden- mukaistetut menettelytavat.....	775
8.1.2.2	Kauppavaikutus.....	779
8.1.2.3	Kilpailuvaikutus	781
8.1.3	De minimis -tiedonanto ja merkitykselliset markkinat	788
8.1.4	SEUT 101(3) artiklan poikkeukset.....	791
8.1.5	Kartellien selvittäminen ja ilmiäntöjärjestelmä (leniency)	793

8.1.6	Yksityisoikeudellinen vahingonkorvaus kilpailurikkomuksesta	796
8.2	Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö	801
8.2.1	SEUT 102 artiklan tulkinnan keskeiset kysymykset.....	802
8.2.2	Merkityksellisten markkinoiden määrittely	804
8.2.2.1	Tuotekohtaiset markkinat	805
8.2.2.2	Maantieteelliset markkinat.....	809
8.2.3	Määräävä markkina-asema ja yhteinen määräävä markkina-asema	811
8.2.4	Miten määräävää markkina-asemaa voidaan väärinkäyttää?.....	815
8.2.4.1	Kohtuuton hinnoittelu	816
8.2.4.2	Alennusjärjestelmät	820
8.2.4.3	Toimituksista kieltäytyminen ja avainaseman väärinkäyttö	822
8.2.4.4	Sitominen sekä yksinosto- ja yksinmyyntisopimukset	824
8.3	Yrityskauppavalvonta	825
8.4	EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanojärjestelmä	836
LÄHDELUETTELO JA OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO		845
Unionin tuomioistuimen ja yleisen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä		923
Unionin tuomioistuimen ja yleisen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä (aakkosellinen luettelo)		1031
ASIAHAKEMISTO		1149